

חלק ב: פעילויות לתפישת הזמן

A photograph showing a child's hands holding a pink string to form a circle. The background is a large clock face with numbers 1 through 12. The child is wearing a purple long-sleeved shirt. The hands are positioned at approximately the 10 and 2 o'clock positions, with the string forming a circle in the center of the clock face.

מבוא

אין מתאים יותר מליל הסדר להיות הפתיח לנושא של הפשטת תפיסת הזמן בגיל הרך. ההכנות המרובות הנעשות לקראת פסח בכלל ולקראת ליל הסדר בפרט מכניסות את הילד להתרגשות ולציפייה ליום זה. מבלי משים מעבד הילד, קולט ומפנים מושגי זמן שונים. הוא סופר את מספר השבועות עד פסח, אחר-כך את מספר הימים ובערב-פסח הוא שואל שוב ושוב את הוריו: "עוד כמה זמן יגיעו האורחים? מתי יתחיל ליל הסדר?" גם רצף ההגדה נהיר לילד מתוך העיסוק המרובה בסדר ליל-הסדר: "קדש ורחץ, כרפס יחץ..."

מושג הזמן הוא אחד המושגים החשובים בהתפתחות חשיבתית (קוגניטיבית) של ילדים וגם בהתפתחות הרגשית. ד"ר חווה תובל מציעה ארבעה היבטים עיקריים בהתפתחות מושג הזמן ומסבירה שהם מתפתחים באינטראקציה חברתית או בתיווך של השפה.

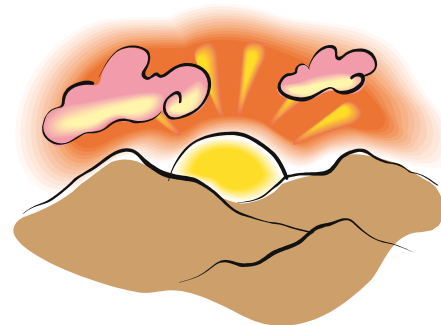
ההיבטים הם:

- א. **רצף של אירועים** - כאשר יש תסריט חוויות שחוזר באופן קבוע בתדירות גבוהה, הילד קולט את הרצף הקבוע ומצליח ע"י הפשטה להבין רצף אירועים בזמן.
- ב. **משך של אירועים** - אותן התרחשויות יומיומיות שהילד חווה נותנות לו הזדמנות להשוות בין אירועים שונים, כאשר כל אירוע אורך משך זמן אחר. הדבר עוזר לו להגיע להפשטה ולהבנה של משך זמן.
- ג. **תדירות של אירועים** - כאשר הילד חוזר על אותם אירועים מספר פעמים באותו יום, הדבר מאפשר לו לקלוט את התדירות של אירועים בזמן.
- ד. **איתור של אירועים** - יש פעילויות המהוות נקודות עיקריות בסדר יומו של הילד (כמו ארוחת בוקר או זמן מקלחת) ואלה מאפשרים לו לאתר אירועים.

תרומה מרכזית חשובה ביותר להגיע להפשטה של מושג הזמן יש לשפה. כדאי לשוחח עם הילד לפני פעילות שגרה, במהלכה ואחריה על מנת שהוא יפנים את זמן ההווה. הפנמת זמן העבר וזמן העתיד ותפישת ההבדל בניהם תיווצר במשך הזמן בעזרת שיחות מעין אלו¹⁹.

בגיל הרך קולט הילד את סדר הזמנים בבית ובמסגרת החינוכית שבה הוא נמצא. הוא גם מבין מה מקובל לעשות בשעות השונות של היום. על כן זהו הזמן לפתח ולמקד את תחושת הזמן אצל הילד. זה אכן, מה שנעשה בחוברת זו. יש התייחסות למחזור של יממה, למחזור של שבוע, חודש ושנה. הבנת המחזוריות עוזרת לבטחוננו העצמי של הילד בכך שהוא יודע למה לצפות. כמו כן יוצעו יוזמות שונות שנעשו באזורי פיקוח שונים בהתייחסות לציוני דרך מיוחדים בלוח השנה העברי. ציוני דרך כמו יום שישי, ראש-חודש, ספירת העומר ועוד. הרבה מהיוזמות נעשו מתוך השראת יעדי החמ"ד - "בית חינוך כמשפחה" וגם "העמידו תלמידים הרבה".

¹⁹ התפתחות תפיסת הזמן בגיל הגן

נושא "לכל זמן ועת לכל חפץ" *

הרציונאל:

לימוד הנושא "לכל זמן ועת לכל חפץ" בגן חובק בתוכו מגוון תחומים שרבים מהם נוגעים ליהדות.

פיתוח הנושא:

- א. לימוד הלכות הקשורות בזמנים קצובים כמו הדלקת נרות לפני שקיעת החמה. הבדלה בצאת הכוכבים. לימוד תורה יומם ולילה.
- ב. לימוד ברכות השחר שבהם אנו מודים לה' על כל רצף הפעולות שאנו עושים מזמן הקימה בבוקר.
- ג. לימוד מצוות עשה שהזמן גרמן ולכן נשים פטורות מהן. מצוות עשה שהזמן גרמן הן מצוות האמורות להתבצע בזמן מסוים. למשל מצוות סוכה (שזמנה רק בין ט"ו לכ"א תשרי) או מצוות הנחת תפילין (שזמן ביום ולא בלילה). ישנם מספר טעמים לכך. נזכיר את הסברו של הרב משה פיינשטיין שהפטור נובע מאחריות האישה בענייני הבית ובגידול הילדים.
- ד. לימוד מצוות ומנהגים שהם "זכר ל..." למשל מצוות ציצית זכר ליציאת מצרים, שבירת כוס בחתונה זכר לחורבן המקדש וזכר למחייט עמלק.
- ה. הכרת המושג מחזוריות של יממה, שבוע, חודש, שנה וחיים.
- ו. הילדים ילמדו לזהות לוח שנה, יכירו מגוון לוחות שנה ויעמדו על המאפיינים הדומים והשונים ביניהם. למשל: צורה, גודל, כיוון דפדוף, החומר ממנו עשוי הלוח, יחידות הזמן המיוצגות בו (יומי, שבועי, חודשי, שנתי ולוח-עד), שימוש בציורים, צילומים ועוד. כמו-כן ניתן להצביע על תוספות המיועדות לקהלי יעד מוגדרים, כמו זמן כניסת שבת ויציאתה, מידע לחקלאי וכדומה.

²⁰ אבות, א, יא

²¹ אבות, ב, ד

- ז. התייחסות לזמנים שונים הקובעים את מצב רוחנו והתנהגותנו. להזכיר אירועים או מועדים שונים ולשאול איזה רגש זה גורם לנו. לדוגמא: יום ההולדת שלי, יום ההולדת של אחי, ביקור דודים. אפשר לקרוא את קהלת, ג "לכל זמן ועת לכל חפץ..." ולחוש מתי אנו חווים רגשות שונים. לדוגמא, מתי "עת לבכות" ומתי "עת לשחוק".
- ח. התנסות עם שעונים שונים. למיין סוגים שונים של שעונים. להתנסות בשעון שמש ושעון חול.
- ט. שעות הפנאי - לבקש מהילדים להציע "בנק רעיונות" לניצול שעות הפנאי.
- ט. לימוד משניות העוסקות בניצול הזמן ובזבזו. למשל: "הוא היה אומר... ואם לא עכשיו- אימתי?"²⁰ או "הוא היה אומר... ואל תאמר לכשאפנה, אשנה - שמא לא תפנה"²¹
- י. הכרת סדר היום של שבת.
- יא. סיפורים על ניסים הקשורים לשיבוש מהלך גרמי השמיים. כמו הנס שהיה בימי יהושע - "שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון".

סיפורים בנושא ה"זמן"

סבתא מינה מבנימינה / בן דור דתיה
 החיית והירח / אילן חגית
 איפה נמצא הזמן / הירשפלד אריאל
 סבא זמן / הרגריבס רוג'ר
 שנים עשר טוק טוק / עודד בורלא
 האפרוח העשירי / נתן אלתרמן

אבא תחנא / כה עשו חכמינו
 לילה טוב אלונה / די-נור רמונה
 גם ביום וגם בלילה / הורן שפרה
 שפת הסימנים של נעה / הראל נירה
 אמא תחזור עוד מעט / אדר תמר
 שעון הקסמים של נדב / אורגד דורית

פעילות בנושא הזמן: יום

תכנון יומי

ארבעת ההיבטים שמציעה ד"ר חווה תובל באים לידי ביטוי בתכנון היומי. עזרה לילד להגיע לידי הפשטה היא הצגת סדר היום באמצעות תמונות ושיחה על הסדר בו קורים הדברים. אפשר לעשות זאת באופן קבוצתי או יחידי. אם בוחרים באפשרות הקבוצתית הילדים יכולים בעזרת הגננת או בלעדיה לסדר פעילויות רלוונטיות (המיוצגות על-ידי צילומים) על ציר אנכי בהתאם לרצף הפעילות של אותו היום.

אם בוחרים באפשרות היחידנית, אפשר להכין 6 לוחות מגנטיים בגודל דף ותמונות מתאימות עם מגנט מאחורה או באמצעות צמדנים. בכל יום יש לבחור קבוצה אחרת המתכננת את סדר היום שלה בגן. במפגש האחרון ביום יכולה הגננת להזמין ילד אחד מהקבוצה שיציג בפני ילדי הגן איזה סדר יום תכנן והוא יספר האם עשה את מה שתכנן (ואם לא, למה לא?). אפשרות אחרת היא לתת לילד לצייר באופן חופשי את התכנון היומי.

| רעיונות לתמונות המתאימות לרצף פעילויות בגן |

לוח יומי

הרציונאל:

הלוח היומי, בהיותו בן 365 דפים, ממחיש לילדים את כמות הימים בשנה.

הפעילות:

הגננת תקנה לוח שנה יומי. זהו לוח שנה קטן שבו מוקדש לכל יום דף אחד. מידי יום ביומו יתלשו הגננת או אחד הילדים את הדף של היום הקודם. פעילות זו יכולה להיעשות לפני סימון התאריך בלוח החודשי.

פעילות בנושא הזמן: שבוע

כרטיס שבועי

מאות גננות באזור הדרום מקנות מושגי זמן באמצעות כרטיס שבועי בעקבות יוזמתה של המפקחת שרה למסקמסקי ז"ל. את הכרטיס השבועי ממלא הילד בכל בוקר כאשר הוא מגיע לגן. דוגמא לכרטיס כזה נמצאת בעמוד 38. הכרטיס עוזר לילד לדעת איזה יום הוא בשבוע. הוא יכול לראות האם זה תחילת השבוע או סופו. הוא יכול למנות כמה ימים עברו מתחילת השבוע ובעוד כמה ימים יגיע יום שבת. אם הוא חולה, הוא איננו ממלא את המשימה בימים שבהם הוא חסר בגן וכך הוא יכול לראות בסופו של השבוע כמה ימים הוא לא היה בגן.

אפשר להכין כרטיס שבועי שבו כבר מצוירים הדברים הנעשים בכל שבוע בגן כמו: ביום שני וחמישי הוצאת ספר-תורה, ביום שני סמליל (אלמנט גרפי) של ריתמיקה, ביום שלישי סמליל של טיול וכו'. אפשר, לחילופין, לצרף דף עם סמלילים שמתוכו גוזר הילד את הסמליל המתאים ומדביק אותו ביום המתאים.

בתחילת שנה מתבקש הילד למלא משימה אחת בכרטיס השבועי. לאחר חודש אפשר להוסיף עוד משימה ולאחריה משימה שלישית. לילדים הצעירים כדאי להכין את הכרטיס השבועי על דף גדול יותר, כי הם זקוקים למקום גדול יותר על מנת לצייר, או לתת להם למלא משימה יומית ובסוף השבוע יאגדו את המשימות היומיות לכרטיס שבועי.

רעיונות להקניית מושג הזמן על ידי הכרטיס השבועי:

- « לצייר או להדביק סמליל של מזג האוויר של אותו היום.
- « לצייר את צורת הירח שהייתה אמש (כמובן, שיש צורך בהנחיית הגננת קודם לכן).
- « לסמן עיגול סביב שם הגננת שהגיעה לגן (בכרטיס כתובים השמות של שתי הגננות בגן) וכך הוא לומד באילו ימים קבועים היא לא נמצאת. כנ"ל לגבי הסייעת.

« אם הילד מגיע לפני הגננת, הוא יצבע בצבע אדום את המשבצת הראשונה של אותו היום. אם הוא מגיע אחרי הגננת, הוא יצבע בצבע כחול. בסופו של השבוע יוכל הילד לראות אם ברוב הימים הגיע לפני הגננת או אחריה. אפשר להשוות בין הכרטיסים של הילדים ולעורר דיון בנושא.

« את הרעיון לעיל אפשר לעשות בהשוואה לשעה. כלומר, אפשר לשים שעון דיגיטלי על השולחן. הילד יצבע את המשבצת הראשונה של אותו יום באדום אם הוא הגיע לפני 8 ובצבע כחול אם הגיע אחרי 8 בבוקר.

« אם נעשית בגן פעילות הקשורה לתהליך מתמשך, הילד יכול לתעד זאת בכרטיס השבועי. לדוגמא: אם הילדים מנביטים זרע בפינת הטבע, יכול הילד לצייר בכל יום את תהליך הנביטה.

« יום-הולדת או חג אפשר לציין בכרטיס השבועי ולמנות כמה ימים נותרו עד אליהם.

« כשילד חוגג יום-הולדת בגן, על הילדים לכתוב את שמו בכרטיס של אותו היום.

עד היום, כ-40 שנה לאחר שנהגה הרעיון, ממשיכות גננות הדרום בהגשת הכרטיס השבועי לילדים. מושגי הזמן השונים נהירים יותר לילדים במיוחד כאשר הגננת מתווכת בנושא ומדברת על המושגים לאחר מילוי הכרטיס השבועי.

בנוסף למשימות אלו, כל גננת מוזמנת להוסיף משימות נוספות להקניית מושג הזמן.

דוגמא לכרטיס שבועי

משימה	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
צייר את מזג האוויר							
הדבק או צייר ספר תורה רק ביום שבו קוראים בתורה!							
אם הגעת לפני הגננת, צבע את המשבצת באדום. אם הגעת אחריה, צבע בכחול!							

רעיונות לסמלילים לכרטיס השבועי

אפשר להכין את הכרטיס השבועי כשהסמלילים עליו ואפשר לצרף דף עם סמלילים לכרטיס השבועי. על הילד לגזור ולהדביק אותם במקום הנכון בכרטיס השבועי (על פי ההצעות שהוצעו לעיל). אפשר להציע לאותה פעילות סמלילים שונים. לדוגמא, אירוע של יום-הולדת יכול לבוא לידי ביטוי בעוגה או בבלונים או במתנה. על ידי זה אנו מנצלים את הכרטיס השבועי למטרה נוספת - ללימוד הכללה.

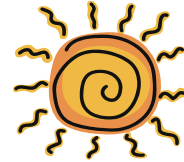
גשם

רוח

עננים

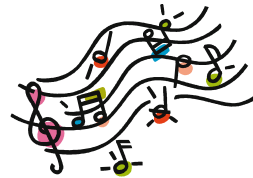
שמש

טיול

הילד יצייר את רב הגן

רב-גן

ריתמיקה

יום הולדת

יום שישי

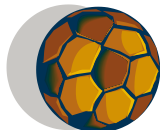
יום שישי

יום שישי

יום שישי

ספורט

ראש-חודש

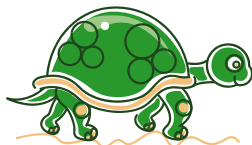
הוצאת ספר-תורה

הוצאת ספר-תורה

טיפול בבע"ח

טיפול בבע"ח

טיפול בבע"ח

ספורט

יום שישי בגן הילדים

בתפיסת הזמן קיים היבט נוסף המתווסף עם הגיל. היבט זה קשור לזמן התרבותי. דהיינו, משמעות של יום חול לעומת יום שישי או שבת בשבוע. ככל שילדים חווים עוד ועוד את המאפיינים האלו של הזמן, כך מתגבשת אצלם הבנה טובה יותר של משמעותו. זאת בעיקר בשל המחזוריות המאפיינת גם את ההקשר החברתי והתרבותי של הזמן. תחושת החזרתיות היא הנותנת משמעות וערך להתרחשויות.

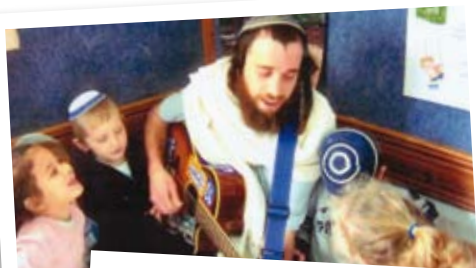
שמירת השבת היא המצווה היחידה בעשרת הדיברות שיש לה זמן מוגדר וקבוע החוזר על עצמו כל שישה ימים. מתוך כך מסורת מוכרת היא שבגני הילדים יום השישי הוא יום מיוחד מבחינת סדר היום השונה משאר ימות השבוע. קיימת תחושה של התכוננות לשבת וציפייה ליום מיוחד זה. יום שישי מאופיין בפעילויות מיוחדות משלו: קבלת שבת, "אימא/אבא של שבת", פרשת שבוע וכו'. כל הפעילויות הללו גורמות לילד לחכות ליום זה ולדעת מה הפעילות הצפויה ביום זה.

להלן מוצעות מספר פעילויות האמורות אף הן לעורר בילד התרגשות וציפייה ליום השבת וחיבוב המצוות המיוחדות לשבת.

אורחים מיוחדים ליום שישי

הגננת בת-סיני ג'יבלי והמפקחת לאה פרידמן במחוז מרכז

ביום שישי אפשר להנהיג מנהג קבוע של הזמנת אורחים. האורחים יכולים להיות סבים וסבתות, או ילדים מכיתה כלשהי בבית ספר, או אחים גדולים.

גליה חוררת מהגן מאושרת עם תואר "אמא של שבת"

"אמא של שבת" מקבלת אחריות ומתארגנת במהירות ל"שבת המלכה"

מזוודת לשבת

הגננות טלי מלך ותמר אסרי והמפקחת יפה כהן במחוז מרכז

הרציונאל:

כדי להעצים את משמעות השבת, יש צורך בחיזוק מעורבות ההורים ושיתופם בחוויות הילדים הקשורות בשבת. הרב שמשון רפאל הירש מתייחס לתפקיד ההורים בהקניית השבת: "תנו להם את השבת מתוך לימוד וחינוך, מתוך זכירה ושמירה למורשת עולם וידעתם כי נתתם קיום לעושרם, משענת לצדקתם וליושר לבבם, אורה לחכמתם, כוח לחסנם ושורש נכון וערך אמיתי ללימודיהם ולידיעותיהם ולהשכלתם ולכבודם"²².

כדי לעשות זאת יש צורך ביוזמה משמעות שתגרום להורים להתייחס ולהקדיש מזמנם לעניין. מזוודת השבת נבחרה ליוזמה משמעותית על מנת להוות כמעין חוט המקשר בין הגן לבית.

הפעילות:

- א. עיצוב שתי מזוודות כך שתהיינה מספיק גדולות כדי להכיל את כל האביזרים שייעדנו להן. מזוודת אחת קושטה כך שתאים ל"אבא של שבת" והשנייה ל"אימא של שבת".
 - ב. צילום כל ילד על רקע תפאורה של שבת. הצילום של הילד/ה מודבק על המזוודה (ע"י סקוטש).
 - ג. לשים במזוודה אביזרים שימשו את הילד במהלך השבת.
- לאבא -** כיפה מיוחדת, גביע לקידוש, מפית לחלות, סידור, טלית, שירון עם תוכנית קבלת השבת בגן, ספר אגדות חז"ל, משחק בנושא שבת, מחברת השבת.
- לאמא -** מטפחת וסינר הדורים, פמוטים, סידור, מפית לחלות, שירון, משחק, ספר אגדות חז"ל, מחברת השבת.
- ד. למזוודה מצורף מכתב הנמצא בדף הבא. מכתב דומה נמצא במזוודת "אמא של שבת". בנוסף נמצאת במזוודה מחברת ובה כותבים ההורים מחוויות השבת. בכל יום שישי, בקבלת שבת, אנו קוראים את מה שכתבו ההורים בשבוע הקודם.

* ההצעה יכולה להתאים גם לחמ"ד של קיץ

²² הרב שמשון רפאל הירש, השבת, פרק המרגלית הטובה

בורים יקרים!

הלכת בנכח הוא "אבא של לבית" והפער הוא יפהי ממל מקל!
אחמ מקבאים את מצודת הלכת בה טכאז אמצוא אביצרים אתסקיד
האבא. בנכח יבא אלהמל באיצרים כראות צינו.

המאנינוחכמ תאביר את למחת האל ומצודות בכל הקלור אמצואות הלכת.
על מנת לנחל איכות מהמצודת אץ בהמלך נבקל מכמ:
«למחור על הפריטים לממצודת.

«אכתב ב"מחברת הלכת" אל האן את החוויות לעברתם.

«את המצודת החצירו אמן עד יום שלישי.

«אפני לאתמ מחצירים בדקו בבקלפ את תבואתה:

1. סידור הלכת אלי.

2. לירון אקבאת לבית.

3. ססר על אבות אילדים.

4. מחברת הלכת.

5. אביץ.

6. כיסה.

7. מסית אחות.

8. מלחק בנולג לבית.

«כא רציון ליתרום אלהלית המצודת יתקבל בהככה.

לבית לנחל!

פרקי אבות

גננות העיר ירושלים והמפקחת תמר צדקיהו מחוז מנח"י

הרציונאל:

אחת הדרכים להעשיר את יום השישי בגן הילדים היא לימוד משניות בצוותא עם ההורים. לימוד משניות נבחרות מתוך פרקי אבות המותאמות ליכולת קליטתו של הילד והבנתו בגן הילדים הוא בעל ערך ובעל חשיבות רבה. לימוד המשניות יעשה בדרך חווייתית. בעזרת תווך נכון יוכל כל ילד להבין ולהפנים. הייחודיות במשניות שבמסכת אבות היא, שאמרות החכמים הן קצרות ונוגעות להתנהגות ולאורח חיים יום-יומי. רבות מההנהגות שחכמים מדריכים אותנו בפרקי אבות קשורות לעולמו של הילד בסביבתו הקרובה ואף בינו לבין עצמו. לדוגמא: "הווה מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", "איזהו גיבור הכובש את יצרו" ועוד.

הפעילות:

- א. בתחילת השנה הגננת מכינה משניות נבחרות מתוך פרקי אבות כמספר הילדים.
- ב. בסוף השבוע נותנת הגננת את המשנה שבחירה להורים של אחד הילדים. ההורים והילד לומדים את המשנה בשבת ובמהלך השבוע שאחריה. הם מתכוננים כיצד ללמוד בכיתת הגן עם הילדים.
- ג. ביום שישי לאחר התפילה מלמדים ההורים וילדם את המשנה הנבחרת במפגש הבוקר.
- ד. בגן יש מרכז פרקי אבות המהווה סדנה לאיור, קישוט וכיתוב של המשניות. בנוסף יונח בו קלסר עם כל המשניות הנלמדות.
- ה. דפי עבודה ומשחקים יוכלו להעשיר את המרכז.
- ו. במרכז יוכלו הילדים לצפות בתקליטורים "פרקי בובות- פרקי אבות לילדים" בהוצאת "סרטיה" של הרב בני לאו. בסדרה זו משתמשים היוצרים בבובות היוצרות באופן מיידי חיבה בעיני הילדים ובזכותם חווים הילדים חוויה המעוררת בלבם רצון טוב להתחבר למכמני חכמים בפרקי אבות, בובות אלו מקרבות ומחבבות על ילדי הגן את מקורותינו ומקנות להם מידות טובות וערכים.

שלטים לשולחן השבת

הצעה זו הוצעה במחוז דרום

הרציונאל:

בשולחן השבת נוהגים ההורים לשתף את ילדיהם באמירת דברי-תורה הקשורים לפרשת השבוע. הילד הצעיר שלמד הלכה או עניין אחר מפרשת השבוע ביום שישי בגן, מתקשה לעיתים להיזכר מה הוא למד. "את פתח לו" אינו עוזר, כי ההורה לא יודע מה לימדה הגננת. על מנת להזכיר לילד את לימודו אפשר להיעזר ב"שלט לשולחן השבת". שלט זה מצויר ונכתב על ידי הילד לאחר שלמד את לימודו בגן. צביעת השלט עוזרת לילד להפנים ולזכור את ההלכה או עניין אחר המופיע בפרשת השבוע וכך נוצר חוט מקשר בין הגן לבית.

הפעילות:

הגננת מכינה שלטים עומדים (כמעין אוהל) כמספר הילדים. השלט מאופיין במשהו הנלמד מפרשת השבוע. לילדים צעירים כדאי לכתוב את שם הפרשה ולבוגרים אפשר לתת לכתוב לבד או ע"י העתקה או בכתיבה שמיעתית.

דוגמא לשלטי שבת:

בפרשת "תרומה" לומד הילד על המנורה. הוא מקבל שלט עומד בצורת מנורה צובע אותו וכותב את שם הפרשה.

בתמונה הבאה נראים ארבעה שלטים: בפרשת "בשלח" לומד הילד על קידוש ה' של נחשון בן עמינדב. השלט שהילד מקבל הוא בצורת ריבוע עם חור באמצעיתו. בנוסף, הוא מקבל גם דמות לצביעה. את השלט הוא צובע משני צידיו כים סוף הנבקע ובאמצע היבשה. לאחר שהוא צובע את הדמות הוא שם אותה בתוך ים סוף. לפרשת "תצווה" אפשר לתת לילד לצבוע את המשכן אחרי שמתארים אותו. ניתן גם לשייך את השלט של שבת לפרשיות מיוחדות. את פרשת "שלח לך" אפשר לייצג על ידי אשכול ענבים.

* ההצעה יכולה להתאים גם לחמ"ד של קיץ

פעילות בנושא הזמן: חודש

לוח חודשי בגן

הרציונאל:

לוח חודשי מזמן מיפוי של אירועים בחיי הילדים והגן ומעקב אחר תופעות מחזוריות - שבוע וכד', או קוויות (ליניאריות) - גדילה והתפתחות וכד'. ניתן להבליט אירועים בעלי אופי אישי - יום הולדת, חברתי - תורניות, לאומי, דתי ועוד.

הלוח מאפשר לילד לייצג אירועים וזמנים בהם כולנו יחד כקבוצה משתתפים באיזה שהוא תהליך של המתנה לאירוע: חג, יום הולדת, הצגת תיאטרון, פעילות מוזיקלית, נביטה בגינה. מרי קתלין ברנס סוברת שילדים אינם לומדים על מושגי זמן כאשר הם מתבוננים במורה הסופרת את מספר ימי הלימודים או במציאת כל הימים בשבוע המתחילים באות "ש". לעומת זאת, ילדים מפתחים הבנה של זמן כאשר הם מקשרים זאת באופן משמעותי אליהם כמו על ידי ספירה ותיעוד של מספר הימים לפני אירוע מיוחד או הימים שחלפו מאז יום ההולדת.

הלוח החודשי יכול לבוא לידי ביטוי כלוח גדול בגן או כלוח חודשי אישי לכל ילד.

לוח חודשי כללי

אפשר להכין לוח חודשי באופנים שונים:

- « לוח חודשי שעליו מציירים הילדים את הצפוי בכל יום באותו החודש.
- « לוח חודשי שעליו מצמידים הילדים את הפעילויות המיוצגות באמצעות צילומים, ציורים או סמלים.
- « לוח חודשי על לוח מחיק שעליו כותבים הילדים ומציירים בטושים מחיקים.

לוח חודשי אישי

הרציונאל:

הציפייה למימוש הפעילויות שאותן סימן הילד בלוח החודשי האישי, גורמת לו ל"גלגל על לשונו" מושגי זמן שונים: עוד כמה זמן המסיבה? באיזה יום נצא לבקר בבית הספר? מתי אהיה "אבא של שבת" ביום שישי הזה, או ביום שישי הבא? וכדומה. תליית הלוח החודשי במקום בולט בבית תורמת רבות למעורבות המשפחה ומתוך כך לתווך נוסף בנושא.

הפעילות:

בתחילת כל חודש יושבת הגננת עם כל קבוצת ילדים לתכנן את החודש. כל ילד מקבל לידי לוח חודשי ובו ימי השבוע והתאריכים העבריים. הילדים משבצים את תוכניות החודש לתוך התכנון החודשי. כל פעילות החוזרת מידי שבוע נצבעת באותו צבע. לדוגמא, כל ימי שני שבהם יש ריתמיקה נצבעים בצבע כתום, ימים של טיול נצבעים בירוק, ימים שיש בהם חוג בעלי חיים נצבעים בצהוב וכו'. פעילויות יוצאות דופן כמו יום הולדת ומסיבות נצבעים בצבעים מיוחדים. תוך כדי צביעת הדף וגם לאחריו אפשר לשוחח עם הילדים כדי שיבינו מושגי זמן מתוך התכנון החודשי. לדוגמא: אילו פעילויות מתקיימות מידי שבוע? באיזה יום? אילו פעילויות יוצאות דופן יש לנו החודש? באיזה יום בחודש נערוך את מסיבת ראש החודש? לאחר שהילדים ממלאים את הלוח החודשי האישי, הם לוקחים אותו לבתיהם ושמים אותו במקום בולט.

ראש חודש בגן הילדים

הרציונאל:

כפי שנאמר בפעילות של יום השישי, תפיסת הזמן בגיל זה מתבססת על חוויות ואירועים. אם נייחד פעילויות מיוחדות מידי ראש חודש, אז גם ליום זה יחכה הילד בציפייה. אם נלמד את הילד את שינוי פני הירח במשך החודש, הוא גם ידע בעצמו מתי מגיע ראש חודש.

את ראש-החודש אפשר לציין בגן באופנים הידועים: תפילה חגיגית בתוספת הלל, לבוש כחול-לבן, סעודה חגיגית, הכנת סמל מיוחד המאפיין את החודש, הכנת מאפה מיוחד וטקס קבוע של מסיבת ראש-חודש. להלן הצעות נוספות לפעילויות מיוחדות לראש חודש.

סיפור והמחזה של ראש חודש בזמן המקדש הגננת תמיר תורג'מן והמפקחת דליה סעדון במחוז דרום

את סיפור קידוש החודש אפשר לחלק לשני חלקים²³.

חלק אחד מספר על העדים שראו את הירח ובאו להעיד בפני הסנהדרין, וחלק שני על הדלקת המשואות בראשי ההרים להודיע על קביעת ראש החודש. סיפורים אלו אפשר להמחזיז בשיתוף כל ילדי הגן. דרושה הכנה מוקדמת של הגננת בלמידת הנושא. למשל מיהם העדים הפסולים לעדות בגלל מידות לא טובות ומהן עדויות הנפסלות בגלל שאינם קבילות. (לדוגמא, עד המעיד

שראה את הירח משתקף במים). בחלק הראשון צריך להכין לוח עם צורות ירח שונות, לקבוע חלק מהילדים שיהיו הסנהדרין הבוחנים את העדים. שאר הילדים יהיו עדים הבאים בזוגות כדי להעיד שראו את מולד הירח. אפשר לתכנן עם זוג עדים שהעדות שלהם לא תהייה תואמת כדי שהילדים יבינו למה לא תמיד קבלו את העדות. את החלק השני של הסיפור ניתן להמחזיז לאחר שמתבוננים במפה של ארץ-ישראל ורואים על-פי הצבע החום הכהה מהן פסגות ההרים הגבוהים שעליהם הדליקו את המשואות. המחזת קידוש החודש אהובה מאוד על הילדים בהיות הרעיון קליל ושייך לנושא המאגד בתוכו פן דתי, חברתי ומדעי.

²³ ראש השנה, פרק ב

סל ההפתעות - "מידי חודש בחודשו" גגנות העיר ירושלים והמפקחת תמר צדקיהו במחוז מנח"י

מידי חודש תכין הגגנת ערכה - סלסילה, מזוודה, סל או כלי קיבול אחר.
בתוכו תכניס הגגנת פריטים השייכים לחודש החדש. כגון:

- « שמות הילדים שנולדו באותו חודש.
 - « לוח מזג האויר - הילד יכוון את המחוג על פי עונת השנה.
 - « לוח חגים - הילד יציין את החג או האירוע המופיע בחודש זה.
 - « שעשועי לשון, ניבים ופתגמי חכמים הקשורים לנושא החודש - אותם יעטר הילד.
 - « דף צביעה הקשור לנושא החודש ולורדים.
 - « שיר החודש שנבחר בקפידה רבה על ידי הגגנת.
 - « סיפור החודש שאותו מספרת הגגנת בגן. כדאי לחשוב על אפשרות לבניית תיאטרון על פי הסיפור או יצירה משותפת הורים-ילדים.
 - « אישיות החודש - רב, סופר או אומן. נספר אודותיו, נציג את תמונתו, נציג מיצירתו הספרותית-אומנותית.
 - « מחברת מה אהבתי - ההורים יכתבו במחברת איזו פעילות בערכה אהב הילד במיוחד.
- סל ההפתעות יעבור בין הילדים. בכל יום ייקח ילד אחר לביתו את הערכה למשך יומיים-שלושה לפעילות משותפת במשפחה. מומלץ להכין 2-3 ערכות לכל חודש.
- בראש חודש, לפני חלוקת הערכה החדשה, הגגנת תקרא בפני הילדים את התגובות שנכתבו במחברת ותבקש מהם לשער מה היא שמה בערכה של החודש שהגיע. ההצעות שיציעו הילדים יעזרו להם להיזכר בחוויות מהשנה שעברה ולצפות לחוויות המיוחדות של החודש הנוכחי.

* ההצעה יכולה להתאים גם לחמ"ד של קיץ

סדנה - התבוננות בגרמי השמיים לעת ערב הרציונאל:

בזמן יציאת מצרים אמר הקב"ה "החודש הזה לכם ראש חודשים". אומרים חז"ל שה' הצביע על הירח המתחדש כדי ללמד את משה ואהרן מתי בדיוק מתחיל החודש.

התבוננות הילד במופעי הירח בכל שעות היום (ישנם ימים בחודש שהירח מתחיל לזרוח בבוקר) הינה פעולת חקר פשוטה ביותר. להתבוננות יומיומית שכזו מוסיפים מיקוד מיוחד באמצעות סדנה של התבוננות לעת ערביים כאשר השמש מפנה את מקומה לירח. הילד יחוה, יחוש ויבין מהו זמן שקיעת החמה ומהו זמן צאת הכוכבים. בצורה כזו יוכל הוא להטמיע בתוכו את מושגי הזמן הללו. המופעים של הירח מתאימים לכל חודש עברי. אחר שנעקוב במשך חודש אחד אחרי מופע הירח יוכל הילד להביט אל השמים ולהעריך מה התאריך העברי בחודש. הידיעה הזו מקנה תחושה נעימה של היכרות עם הסביבה ובטחון מידעית הצפוי.

הפעילות:

אפשר לייחד חודש אחד בשנה שבו מסתכל הילד מידי ערב בפני הירח ומספר מה הייתה צורתו ומה היה צבעו. באחד הימים באותו חודש כדאי להזמין את הילדים בלבד או הילדים בלוויית הוריהם לצפייה במראה השמיים בזמן בין הערביים. מאחר ובכל ערב הירח שוקע בשעה אחרת, כדאי לצפות בו ביום ב' לחודש שבו יראה חרמש הירח בפאתי המערב כשהוא שוקע כשעה לאחר שקיעת השמש. אם רוצים אפשר לצפות ביום ה' לחודש שאז הירח נמצא ליד כוכבי הלכת נגה, צדק, שבתאי ומאדים שאינם נראים כל יום. ★

לפעילות כדאי להביא: דפים וצבעים, מצפן, משקפות ומצלמה. השעה המומלצת להתחיל את הסדנה היא כחצי שעה לפני השקיעה. צריך למצוא מקום שקט, עדיף בחיק הטבע עם מרחבים מסביב. כדאי להפנות את תשומת הלב של הילד למיקום השמש והירח, לצבע השמיים ולצבע המשתנה של גרמי השמיים (הירח משנה צבעו מלבן לצהוב, לכתום ולאדום), למקום בשמיים שבו נמצא הירח, לאן מופנה החלק המעוגל של הירח (השמש תמיד פונה לצד המעוגל של הירח).

למציאת הערב המתאים לתצפית ולהרחבה בנושא כדאי לקרוא את המאמר "מה עושים בגן עם דוד ירח בשמים" כתבה דגנית עצמון בעקבות הרצאתו של פרופ' ירון שור.

יוזמה של הגנת יהודית מאור ז"ל מגני-טל |

פעילות בנושא הזמן: שנה

לוח שנה

רציונאל:

לוח השנה הוא כלי תרבותי המאפשר לטפח את יכולת הניווט של הילד בין העבר, ההווה והעתיד. הילד יכול להיזכר בחוויות שעבר במשך שנת הלמודים בגן.

הפעילות:

יוזמה מתמשכת לאורך השנה כולה יכולה להיות אגוד החודשים ללוח שנה.

כמו שיש לוחות שנה שבכל חודש רואים בחלק התחתון את החודש ובחלק העליון תמונה כלשהי, כך אפשר לתת לילד לוח שנה פרטי שבו הוא מצייר מידי חודש ציור המתאים לאותו החודש.

בסוף השנה יהיה לילד לוח שנה המציין אירועים שהיו בגן ומעוטר בציוריו.

יום הולדת

הרציונאל:

יום-ההולדת הוא חג פרטי, אישי, המציין מאורע בחייו של הילד כפרט, כאירוע על רצף הזמן הפרטי שלו. במובן זה קל יותר לילד להפנים תפיסת זמן כאשר מדובר בחייו שלו ובהיסטוריה הקצרה הפרטית שלו. טקס יום-ההולדת משלב בהווייתו מרכיבים משלושת הזמנים: העבר - מקבל ביטוי בסיפורי המשפחה והילד. ההווה - יום-ההולדת העכשווי הנחוג ברוב הדר. העתיד - מקבל ביטוי בסדרת הברכות והאיחולים. במעמד חגיגי זה יכול הילד לומר דבר תורה קצר למשל: נולדתי ביום שלישי שבו ה' ברא את הצומח. כמובן שאפשר לפתח את דבר התורה בהתאם לגיל הילד ויכולתיו. בגני הילדים ישנם טקסים מגוונים לחגיגת יום ההולדת. נציע כאן רעיונות נוספים:

מחברת מעלת חברינו

גננות העיר ירושלים והמפקחת תמר צדקיהו במחוז מנח"י

- א. הגננת תייחד מחברת נאה לפעילות זו. על הכריכה אפשר לכתוב ציטוט מתפילת ר' אלימלך מליז'נסק - "תן בליבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו"
- ב. הגננת תכתוב במחברת את רשימת הילדים. אפשר בצירוף צילום של תמונת הילד.
- ג. כל ילד מוזמן לכתוב בעזרת הוריו מעלות ותכונות טובות על חבריו בגן ובכך לפתח עין טובה. הורי הילד יוסיפו מעלה מיוחדת של ילדם.
- ד. מחברת זו תעבור כשלוש פעמים בשנה בין כל ילדי הגן.
- ה. אפשרות נוספת: מחברת זו יכולה להיקרא "זכויותיהם של ישראל". הגננת תלמד את הילדים על מעשהו של אליהו הנביא שבו הוא יושב במוצאי שבתות וכותב זכויותיהם של ישראל. כך גם הילדים מוזמנים במוצאי שבתות יחד עם הוריהם לכתוב זכויות ומעלות טובות על חבריהם בגן.
- ו. ביום ההולדת תקרא הגננת מהמחברת את מעלותיהם הטובות של הילד/ה אשר חוגגים יום הולדת.

"חסד של יום הולדת"

הגננת עירית דרנה והמפקחת יפה טויטו במחוז מרכז

דגש מיוחד ניתן לחשיבות עשיית מעשה טוב דווקא ביום ההולדת. זהו יום שבו אנו משתדלים להוסיף עוד מצווה ולהתקדם לא רק בגיל, אלא גם במידות. כל קבוצת ילדים החוגגת יום הולדת יוזמת מעשה לטובת הזולת ומשתפת את כל חברי הגן ביישום ובביצוע הרעיון. למשל:

« ביקור בבית אבות. הביקור כולל שירה משותפת עם הקשישים. חלוקת כיבוד ומתנה שהכינו ילדי הגן ואמירת פרק תהילים בתפילה משותפת.

« איסוף בגדי חורף ונעליים לילדים בגן של מיעוטי יכולת.

« הקמת ועדת ביקור חולים בגן, אשר תפקידה לדאוג שיתקשרו לילד חולה, לאגוד ציורים עבורו וכו'.

« מכירת שיפודי ממתקים (בשיתוף אגודת טל חיים). הרווחים יועברו לרכישת תרופות לילדים חולים.

« השתתפות ילדי הגן בהכנת קישוטים למסיבת חנוכה שתערך לילדים חולים בבית החולים.

ציון יום-ההולדת בשתילת שתילים הגננת פנינה אוזן והמפקחת גילה מויאל במחוז דרום

בכל יום-הולדת תבקש הגננת מההורים שתיל של עץ פרי ושתיל של שיח ההדס. עץ הפרי נבחר משום שנטיעת עץ הפרי היא כסמליות לפסוק: "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלה לא יבול וכל אשר יעשה יצליח"²⁵, ונטיעת שיח ההדס היא כיוון שההדס מסמל עשיית מעשים טובים (בשל ריחו הטוב) והצלחה "הרואה הדס בחלום - נכסיו מצליחין לו"²⁶. ביום שבו יחגגו את יום-ההולדת, ישתלו את השתילים בחצר הגן.

²⁵ תהילים א, ג

²⁶ ברכות, נז, עמוד א

לוח ספירת העומר

הרציונאל:

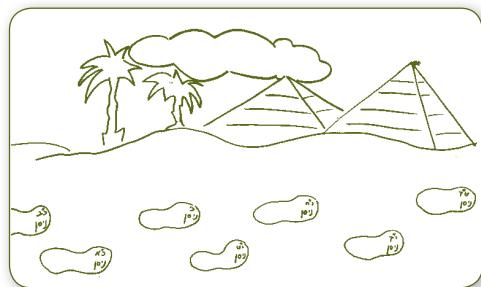
מצוות "ספירת העומר" היא ביטוי לציפייה ולגעגועים לקבלת התורה שהיא התכלית ליציאת מצרים. כך כותב ספר החינוך: "משרשי המצווה לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ישראל ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה ויקיימוה... ומפני כן נצטוונו ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו..." מצווה כזו שקשורה לתפישת הזמן באה לידי ביטוי גם בגן הילדים.

הפעילות:

יצירת לוח ספירת העומר הן לקולקטיב והן בהכנה אישית של הילד. ישנן דרכים שונות להצגת לוח ספירת העומר ולהכנתו. בדרך כלל מציגות זאת הגננות באמצעות טבלה שיש בה שבעה טורים ושבע שורות. מניחים את המספרים משמאל לימין. אין צורך לציין את הימים.

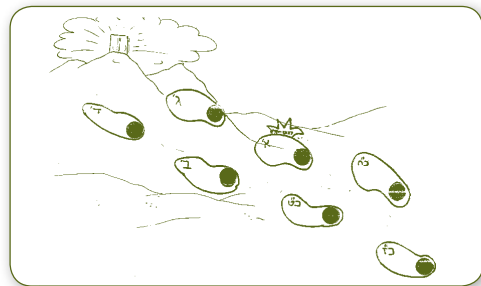
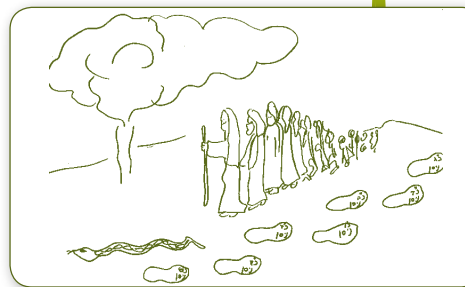
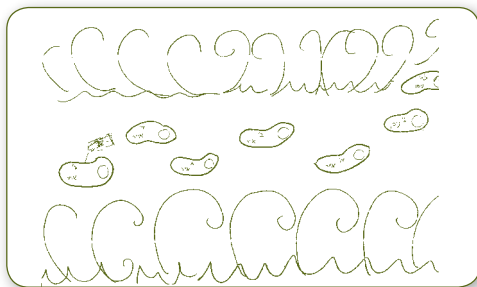

להלן מוצעת אפשרות שונה של הספירה בהתאמה למסעותיהם של בני ישראל במדבר. בלוח זה מודגשת הציפייה לקבלת התורה שכן יש ציורים המתארים את מסעות בני-ישראל במדבר מאז צאתם ממצרים ועד שהם מגיעים להר סיני. בכל יום שעובר מצמידים הילדים דמות המייצגת יהודי שיצא מארץ מצרים. הדמות הזאת יכולה להיות מצולמת או מצוירת על-ידי הילדים. בסיפורי התורה יש גם שימוש בלוח ספירת העומר מאחר שבתקופה הזאת מספרים על האירועים האלה שקרו לבני ישראל במדבר.

גם הלוח האישי שהילדים ממלאים בנוי בצורה דומה. בכל שבוע מקבלים הילדים שבוע אחד, ומידי יום הם ממלאים בו את התאריך, או את המספר של ספירת העומר. אפשר לציין בלוח את החגים או ראשי חודשים.

המשימות הן, כמובן, על פי רמתו של הילד. בכל שבוע מדביקים את הדף לדף של השבוע הקודם ומקפלים כאקורדיון. לפני חג שבועות מקבל הילד דף ארוך שעליו ציורים וכתובת - ספירת העומר. הציורים שעליו מזכירים לו מה עבר על עם ישראל מזמן צאתו ממצרים עד הגיעו להר-סיני.

שלום ביתה א'

מפגש עם ילדי בית-ספר
הגננת שרונה שרני והמפקחת ציונה בן חמו במחוז ירושלים

הרציונאל:

יצירת רצף חינוכי בין הגן לבית-ספר. הייחוד במפגשים הוא שהקשר הוא בין ילדי הגן לבין תלמידי כיתה ה', אשר יהיו הבוגרים של בית-הספר כאשר ילדי הגן יעלו אליו.

הפעילות:

מחודש אייר ועד סוף שנת הלימודים תוכננו מפגשים מתואמים סביב הנושא "טוב להודות לה", נושא שילדי הגן עסקו בו במהלך השנה והיווה סיכום חווייתי במסיבת הסיום. בתיאום עם בית-ספר הגיעו התלמידות עם המחנכת והיועצת. כל מפגש התמקד בסיפור במליאה שהוקרא על-ידי המחנכת, יצירה משותפת, ריקודים וכיבוד שהוכן על ידי ילדי הגן. כאשר ילדות הגן עלו לבית ספר, החברות הטובות ביותר שלהן היו בנות כיתה ו'. הגדולות חנכו את הקטנות באופן סביר ותגובות ההורים להתאקלמות הטובה של ילדיהם נתנו דחיפה להעמקה בתוכנית ולהנחלתה במהלך כל שנת הלימודים.

תיעוד חופשות

הרציונאל:

לוח של החופשה מתעד ומשמר את מתיקות החוויה של הילד בחופשה ובכך עוזר לו בבניית מושגי זמן ותכנון סדר יומו.

הפעילות:

הכנת לוח לחופשה לכל חופשה ארוכה כמו סוכות, חנוכה או חופשת הקיץ. אפשר להציע שני סוגי משימות למילוי בלוח. משימה אחת היא סימון החוויות שאותם חווה הילד בחופשה. הילד שמביא את הלוח לגן בתום החופשה יכול לשתף את הגננת והילדים במה שעבר עליו בחופשה.

משימה שנייה היא שהילד יסמן בלוח מעשים טובים שעשה בחופשה ובתום החופשה הוא יראה ויספר לכולם על המעשים הללו. שתי המשימות הללו עוזרות לילד "לטייל" מזמן עבר לזמן הווה ולהיפך. הרחבה בנושא ניתן לראות בחוברת "חמ"ד של קיץ" שיצאה בסוף שנת הלימודים תש"ע ונמצאת בידי מפקחות גני-ילדים בחמ"ד.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת

| דוגמא לתיעוד מעשים טובים שהילד עשה בחופשה |

☐ התפללתי ☐ ויתרתי לאחי ☐ עזרתי להורי ☐ סדרתי את החדר ☐ הקשבתי להורי

ביבליוגרפיה

- « הרב אבינר, א' (תשס"ט). יסודות חינוכיים בהגדה של פסח. ירושלים: מכון מאיר, באהבה ובאמונה, שבת חול המועד פסח
- « הרב בן דויד, י' מגמות הפוכות בהגדה אחת. מדרשת עין הנציב
- « גולדשמיט ד' (תש"ך). הגדה של פסח, ירושלים: מוסד ביאליק.
- « הרב גורן, ש' (1993). מועדי ישראל, ההגדה של פסח, כתיבתה ועריכתה, סדר פסח של רבן גמליאל בלוד ושל חכמי ישראל בבני ברק, תל אביב: הוצאת משכל.
- « הרב גרוס, מ"ד (תשכ"ט) אבות הדורות, תל אביב: הוצאת יבנה
- « הרב זולדן, י' (תשס"ד) הגדה או קרבן בליל הסדר שאחר החורבן, מועדי יהודה וישראל, פרק כז, הוצאת המרכז התורני אור עציון, מרכז שפירא.
- « הרב לאו, ב' חכמים, ב', מצוות והגדת: רבן גמליאל מול רבי עקיבא.
- « ד"ר מרגליות, מ' אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים. תל אביב: הוצאת יהושע צציק בסיוע מוסד הרב קוק
- « סגל י' (תשל"ו). כה עשו חכמינו, תל-אביב: הוצאת מורשת,
- « ספראי, ש"ז. הגדת חז"ל, עמ' 208.
- « ספרי ילדים בנושא הזמן <http://www.dyellin.ac.il/library/childliterature/bibliographies/time>
- « עצמון, ד' (תשס"ט). כדור הארץ וגרמי השמיים: רואים רחוק רואים קרוב, מתוך עלון דע-גן 2,
- « שיחות הרב צבי יהודה, הגדה של פסח, עמ' 19-29.
- « שמש, י' (תש"ע). כוחו של סיפור, מתוך "כך היא גאולתם", אסופת מאמרים לחג הפסח, מרכז הרב.

- « שר-שלום, ר. (תשמ"ד) שערים ללוח העברי.
- « הרב שרקי, א' (תשס"ג) רבי עקיבא, ירושלים: מכון מאיר. [/http://ravsharki.org/content/view/1546/629](http://ravsharki.org/content/view/1546/629)
- « ד"ר תובל, ח'. תפיסת הזמן בגיל הרך - <http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=fc698b37-06ad-4b3c-b692-d4d124dafbeb&lang=HEB>
- « ד"ר תובל, ח'. לוח השנה ככלי תרבותי - <http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=cba23bba-0f33-4c8f-9a68-4e558fbe26de&lang=HEB>
- « שרה תאומים, "טקס חגיגת יום הולדת בגן הילדים" - <http://www.itu.org.il/Index.asp?ArticleID=1279&CategoryID=508&Page=1>